

МЕТОДИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ НАВЧАННЯ УСНОГО ДВОСТОРОННЬОГО ПЕРЕКЛАДУ МІЖГАЛУЗЕВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Стаття присвячена актуальним питанням навчання усного двостороннього перекладу міжгалузевої термінології. Автором розглянуто процес формування стандартів освітньої діяльності в Україні та закордоном. Проведено аналіз компетентності фахівця з вищою освітою. Грунтуючись на низці робіт вітчизняних та закордонних дослідників, визначено елементи перекладацької компетентності. Метою статті є дослідження передумов, цілей та змісту навчання усного двостороннього перекладу міжгалузевої термінології. Детально розглянуто поняття фахової компетентності перекладача та його складові. Визначено цілі та зміст навчання усного двостороннього перекладу міжгалузевої термінології на завершальному етапі бакалаврату. Для конкретизації цілей та змісту навчання усного двостороннього перекладу міжгалузевої термінології додатково досліджено зміст кредитних модулів з практики перекладу низки провідних університетів України, порівняно їх мету та завдання. Проведений аналіз науково-методичної документації засвідчує, що питанням формування умінь усного двостороннього перекладу приділено достатньо уваги, проте на формування у студентів професійно-орієнтованої лексичної компетентності, що потребує знання базової термінології основних підмов сучасної науки і техніки часу майже не виділяється. Це доводить важливість вивчення міжгалузевої термінології у процесі навчання усного двостороннього перекладу. Методи дослідження включають критичний аналіз вітчизняних і закордонних літературних джерел та наукове спостереження. Результатом дослідження є проведений теоретичний аналіз, що сприяв визначенню цілей та змісту навчання усного двостороннього перекладу міжгалузевої термінології, розглянутого в рамках визначених компонентів предметного та процесуального аспектів вищезазначеного змісту навчання.

Ключові слова: зміст навчання; міжгалузева термінологія; усний двосторонній переклад; фахова компетентність перекладача; цілі навчання.

Постановка проблеми та її актуальність. Закон України «Про вищу освіту» від 05.09.2017 ініціював низку змін у процесі розробки освітніх стандартів. Науково-методичною радою Міністерства освіти і науки України почали розроблятися проекти стандартів, а одним з ключових завдань ради стала розробка та рецензування методичних рекомендацій до формування стандартів освітньої діяльності, стандартів освіти, освітньо-професійних та освітньо-наукових програм з врахуванням вимог Національної рамки кваліфікацій (Науково-методична рада Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс], 2018). Таким чином Методичні рекомендації щодо створення стандартів вищої освіти замінили собою Галузеві стандарти вищої освіти (ГСВО), що діяли у 2002 – 2014 роках. Нові освітні стандарти ґрунтуються на компетентнісному підході та поділяють філософію визначення вимог до фахівця, закладену в основу Болонського процесу та в міжнародному Проєкті Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур в Європі» (Tuning Educational Structures in Europe, TUNING) (Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти [Електронний ресурс], 2018)].

Компетентність фахівця з вищою освітою складається з елементів окремих компетентностей. Розробники проєкту TUNING пропонують поділяти компетентності на загальні та фахові (Компетентнісний підхід в побудові навчальних програм, 2018). Загальні включають інструментальні, системні та міжособистісні, а фахові - здатності вирішувати типові професійні завдання та виконувати професійні обов'язки на первинних посадах. Базуючись на загальних рекомендаціях Проєкту Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур в Європі» (TUNING) та стандартах за спеціальністю 035 Філологія, розроблено освітньо-професійну програму, де міститься опис практичної реалізації кінцевих цілей навчання. Наприклад, в освітньо-професійній програмі за спеціалізацією «Переклад» НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», основною метою навчання перекладу визначається формування у студентів наступних компетентностей. Соціально-особистісні, що включають здатність до усвідомленого визначення цілей у професійному й особистісному розвитку та розуміння сутності й соціальної значущості своєї майбутньої професії, знання основ філософії, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, та уміння критично аналізувати свої наміри та вчинки, бути гнучким та мобільним у різних соціальних умовах, брати на себе відповідальність за результати своєї професійної праці. Системні, що включають здатність вчитися, гнучко адаптуватися до різних професійних ситуацій та способів її контролю, знання різних типів

стратегій, як способів одержання і використання інформації, необхідної для досягнення певної мети, та уміння працювати самостійно й у команді, планувати власну діяльність. Інструментальні, що є здатністю використовувати у професійній діяльності базові знання в різних галузях наук, знання основ інформатики та сучасних інформаційних технологій, уміння використовувати інформаційні технології у професійній діяльності. Професійні, в межах яких розрізняють лінгвоаналітичну діяльність як здатність розуміти принципи системної організації природних мов і закономірності їх функціонування, знання принципів організації та систематизації різнорівневих явищ природних мов, та уміння породжувати цілісний текст мовами оригіналу й перекладу, а також інтерлінгвістичну діяльність як здатність до володіння базовими навичками та вміннями усного перекладу, знання базових стратегій різних видів перекладу, уміння ефективно використовувати теоретичні знання про різні типи перекладацьких стратегій й уміння використовувати інформаційні ресурси для вирішення професійних задач. Таким чином, в освітньо-професійній програмі визначаються загальні компетентності для спеціалізації «Переклад», не деталізуючи компонентний склад компетентностей, необхідних для усного двостороннього перекладу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проаналізувавши низку робіт вітчизняних та закордонних дослідників (American Translators Association [Електронний ресурс], 2018; Cohen, 1994; PACTE 2005: Investigating Translation Competence, 2005) присвячених визначенню перекладацької компетентності, можна виділити такі елементи перекладацької компетентності. Американська асоціація перекладачів (ATA) виокремлює розуміння тексту оригіналу, володіння засобами перекладу та навички письма мовою перекладу. Ендрю Коен (Andrew Cohen) включає до елементів перекладацької компетентності передачу текстового сенсу, соціокультурну та соціолінгвістичну доцільність, ситуаційну адекватність та передачу стилю і зв'язності та граматики. Фахівці, залучені до проекту PACTE пропонують включити мовний, екстралінгвістичний, інструментальний / професійний, трансференційний, стратегічний та психофізіологічний елементи.

Л. М. Черноватий у своїх дослідженнях більш детально займається питанням усного перекладу, зазначаючи, що загальною метою будь-якого курсу навчання усного перекладу як спеціальності є формування фахової компетентності перекладача, що є здатністю виконувати перекладацьку діяльність на фаховому рівні [Черноватий, 2013, с. 25-26], виділяючи складові — компетенції (Черноватий, 2014): білінгвальну, екстралінгвістичну, перекладацьку, особистісну та стратегічну.

Розглядаючи усний двосторонній переклад як вид усного перекладу, доцільно екстраполювати вищезазначені компетенції на усний двосторонній переклад.

Цілі навчання, що можуть змінюватись залежно від соціальних потреб та завдань, є його головним компонентом. С. Ю. Ніколаєва зазначає, що цілі навчання іншомовної мовленнєвої компетентності є заздалегідь запланований результат педагогічної діяльності, що досягається за допомогою змісту, методів та засобів навчання (Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика, 2013, с. 90).

Аналізуючи наукові дослідження щодо визначення цілей навчання, необхідно враховувати багатоаспектність даної проблеми. А. В. Щепилова (2005) розглядає цілі через компетенції. Н. І. Гез, М. В. Ляховицький (1982) виокремлюють освітні, виховні та практичні цілі. Г. В. Рогова (1991) та С. Ю. Ніколаєва (2013) додають до вищезгаданих розвивальну мету. О. М. Щукін (2009) пропонує класифікацію, де основною є стратегічна мета, що охоплює чотири вищезазначені цілі. В. Кук (2002), пропонує класифікацію, у якій цілі навчання англійської мови професійного спрямування поділяються на зовнішні (розглядаючи мову як інструмент для досягнення певної комунікативної мети) та внутрішні (що охоплюють покращення показників психологічних та соціальних характеристик студентів).

Отже, **метою статті** є визначення цілей та змісту навчання усного двостороннього перекладу міжгалузевої термінології.

Викладення основного матеріалу дослідження. Підсумовуючи вищезазначене, формування фахової компетентності в усному двосторонньому перекладі реалізується через цілі. У процесі навчання безпосередньо усного двостороннього перекладу міжгалузевої термінології на завершальному етапі бакалаврату, доцільно виокремити дві основні цілі: професійну та практичну.

Практична мета передбачає розвиток і вдосконалення складових перекладацької компетентності під час виконання перекладацької діяльності в умовах, наближених до реальних, а також розвиток соціально-особистісних та системних компетентностей й стратегій впливу на якість перекладу, формування здатностей розуміння сутності майбутньої професії. Сюди входить також і психофізіологічний компонент, в рамках якого розглядається здатність до критичного мислення, розвиток пам'яті, уваги та стресостійкості.

Професійно орієнтована мета навчання усного двостороннього перекладу міжгалузевої термінології охоплює професійні й інструментальні компетентності, передбачаючи розуміння умов

реальних перекладацьких ситуацій та формування у студентів професійно-орієнтованої лексичної компетентності. Необхідно зазначити, що як стандарт вищої освіти, так і освітньо-професійна програма, що розроблені для спеціальності 035 Філологія й для спеціалізації «Переклад» не визначають вимоги до формування здатностей вести усний двосторонній переклад.

Щоб визначити цілі та зміст навчання усного двостороннього перекладу міжгалузевої термінології більш детально, було також досліджено зміст кредитних модулів з практики перекладу низки провідних ВНЗ України. В результаті ґрунтовного аналізу було визначено, що найбільш збалансованим був зміст кредитних модулів «Усний двосторонній переклад» Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» та «Практика перекладу англійської мови» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Кредитний модуль «Усний двосторонній переклад» Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», який базується на освітньо-професійній програмі, має на меті формування у майбутніх перекладачів здатностей аналізувати усне повідомлення англійською та українською мовою під час виконання усного перекладу, розпізнавати та вживати необхідні засоби для подолання фонологічних, лексичних та граматичних проблем для виконання усного перекладу та використовувати перекладацький скоропис для виконання послідовного перекладу (Кафедра теорії, практики та перекладу англійської мови [Електронний ресурс], 2018).

Мета й завдання робочої програми навчальної дисципліни «Практика перекладу англійської мови» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (Кафедра теорії та практики перекладу англійської мови [Електронний ресурс], 2018), збігаються із метою та завданням вищезазначеного кредитного модуля. Проаналізувавши наведені для прикладу кредитні модулі, варто зазначити, що існує необхідність засвоєння студентами суспільно-політичної, науково-технічної, економічної та юридичної термінології й ознайомлення студентів з типовими проблемами, які виникають під час галузевого перекладу, проте, не виокремлюється знання міжгалузевої термінології, що здається доцільним. Важливість міжгалузевої термінології у процесі навчання усного двостороннього перекладу, та факт того, що вищезазначений шар лексики не розглядається окремо, зумовлюють актуальність нашого дослідження. Подальший аналіз засвідчив, що питанню формування умінь усного двостороннього перекладу приділяється достатньо уваги та часу, проте для формування у майбутніх перекладачів професійно-орієнтованої лексичної компетентності, яка потребує знання основної термінології базових підмов сучасної науки та техніки додаткового часу не виділяється через обмежену кількість аудиторного часу.

Визначені цілі та компетентності, необхідні для навчання майбутніх перекладачів усного двостороннього перекладу міжгалузевої термінології визначають зміст навчання, що являє собою сукупність того, що студент має засвоїти в процесі навчання (Азимов, 2009, с. 282). Оскільки зміст навчання передбачає досягнення основної мети, базуючись на дослідженнях С.Ю. Ніколаєвої, до змісту процесу навчання усного двостороннього перекладу на базі міжгалузевої термінології доцільно включити два основні компоненти (Методика навчання іноземних мов і культур, 2013, с. 108): предметний та процесуальний.

Предметний аспект змісту навчання охоплює сфери спілкування, психологічні ситуації, лексичний мовний матеріал (міжгалузева термінологія) та комунікативні стратегії ведення усного двостороннього перекладу. Процесуальний аспект змісту навчання включає вміння вести усний двосторонній переклад та вправи для їх розвитку, відповідні знання, навички оперування міжгалузевою термінологією та відповідні вправи та знання, а також вміння оперувати комунікативними стратегіями ведення усного двостороннього перекладу; вправи для їх розвитку й відповідні знання.

Висновки. У статті розглянуто процес розробки освітніх стандартів в Україні, проаналізовано низку робіт вітчизняних та закордонних дослідників, що визначають складові перекладацької компетентності, досліджено зміст кредитних модулів з практики перекладу низки провідних ВНЗ України.

Визначено елементи окремих компетентностей, що складають поняття компетентності фахівця з вищою освітою, та поділяються на загальні (інструментальні, системні й міжособистісні) та фахові (здатності вирішувати типові професійні завдання та виконувати професійні обов'язки на первинних посадах). Оскільки усний двосторонній переклад розглядається в цьому контексті як вид усного перекладу, доцільно екстраполювати вищезазначені елементи на усний двосторонній переклад. Проведене теоретичне дослідження сприяло визначенню цілей та змісту навчання усного двостороннього перекладу міжгалузевої термінології, розглянутого в рамках визначених компонентів предметного та процесуального аспектів вищезазначеного змісту навчання. До предметного аспекту змісту навчання включено сфери спілкування, психологічні ситуації, лексичний мовний матеріал та

комунікативні стратегії ведення усного двостороннього перекладу. До процесуального - уміння вести усний двосторонній переклад та вправи для їх розвитку, відповідні знання, навички оперування термінологією, а також вміння працювати з комунікативними стратегіями ведення усного двостороннього перекладу.

Список посилань

1. American Translators Association [Електронний ресурс] / ATA: website of ATA. – Текст. дан. – 2018. – Режим доступу: http://www.atanet.org/certification/aboutcert_overview.php (07.04.2018). - Назва з екрана.
2. *Cohen, Andrew.* 1994. *Assessing Language Ability in the Classroom.* 2nd edition. Boston: Heinle & Heinle Publishers. pp. 11-48.
3. *Cook V.* *Language Teaching Methodology and the L2 User Perspective/ V. Cook// Portraits of the L2 User.* Clevedon: Multilingual Matters, 2002. pp. 325–343.
4. PACTE 2005: Investigating Translation Competence: Conceptual and Methodological Issues / A. Hurtado, A. Beeby, M. Fernández, O. Fox, I. Kozlova, W. Neunzig, M. Presas, P. Rodríguez, L. Romero // *Meta.* – 2005. – Vol. 50. – № 2. – P. 609–619.
5. *Азимов Э. Г., Щукин А. Н.* *Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам).* – М.: Издательство ИКАР, 2009. – 448 с.
6. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України: вебсайт ВРУ. – Текст. дан. – 2018. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (07.04.2018). - Назва з екрана.
7. Кафедра теорії та практики перекладу англійської мови [Електронний ресурс] / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна: вебсайт ХНУ імені В. Н. Каразіна. – Текст. дан. – 2018. – Режим доступу: <https://drive.google.com/drive/folders/0BxwBdpfIHZN9RU83bktxQ3hvcE0> (07.04.2018). - Назва з екрана.
8. Кафедра теорії, практики та перекладу англійської мови [Електронний ресурс] / КПІ: вебсайт КПІ. – Текст. дан. – 2018. – Режим доступу: <http://ktpmam.kpi.ua/ru/node/298> (07.04.2018). - Назва з екрана.
9. Компетентнісний підхід в побудові навчальних програм. Ю.М.Рашкевич. Презентація [Електронний ресурс] / МНАУ: вебсайт МНАУ. – Текст. дан. – 2018. – Режим доступу: http://www.mnau.edu.ua/files/03_05/2012-rashkevych1.pdf (07.04.2018). - Назва з екрана.
10. *Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої.* – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
11. *Методика обучения иностранным языкам в средней школе: Учебник / Н. И. Гез, М. В. Ляховицкий, А. А. Миролубов и др.* – М. : Высш. школа, 1982. – 373 с.
12. *Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України: вебсайт МОНУ. – Текст. дан. – 2018. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/proekty%20standartiv%20vishcha%20osvita/1648.pdf> (07.04.2018). - Назва з екрана.*
13. *Науково-методична рада Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України: вебсайт МОНУ. – Текст. дан. – 2018. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini> (07.04.2018). - Назва з екрана.*
14. *Рогова Г. В.* *Методика обучения иностранным языкам в средней школе/ Г. В. Рогова, Ф. М. Рабинович, Т. Е. Сахарова.* – М.: Просвещение, 1991. – 287 с.
15. *Черноватий Л. М.* *Зміст поняття "фахова компетентність перекладача" як складової методики навчання / Л. М. Черноватий // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.* - 2014. - Вип. 2. - С. 84-86. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2014_2_18
16. *Черноватий Л. М.* *Методика викладання перекладу як спеціальності: Підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю “Переклад” / Л. М. Черноватий. — Вінниця: Нова Книга, 2013. — 376 с.*
17. *Щепилова А. В.* *Теория и методика обучения французскому языку как второму иностранному: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 033200 „Иностр.яз.” / А. В. Щепилова. — М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2005. — 245 с.*

L.Guryeyeva

METHODOLOGICAL BACKGROUND FOR INTERDISCIPLINARY TERMINOLOGY BILATERAL INTERPRETING TRAINING

***Summary.** The article is dedicated to the modern problems of training of bilateral interpreting of interdisciplinary terminology. The author examines the process of formation of educational standards in Ukraine and abroad. The analysis of professional competence of a higher education professional is conducted. Based on a number of works of domestic and foreign researchers, the elements of translation competence are defined. The purpose of the article is to study the background, goals and content of the bilateral interpreting of interdisciplinary terminology. The concept of professional competence of an interpreter and its components is considered in detail. The goals and content of training of bilateral interpreting of interdisciplinary terminology at the final stage of the undergraduate program are determined. In order to specify the goals and content of the bilateral interpreting of interdisciplinary terminology training, the content of credit modules on the practice of interpreting, as well as their purpose and goals, in a number of leading Ukrainian universities is further explored. The conducted analysis of scientific and methodological documentation proves that sufficient attention is devoted to the formation of bilateral interpreting skills, but not to the formation of the professionally oriented lexical competence, which requires knowledge of the basic science and technology terminology. This proves the importance of studying interdisciplinary terminology in the process of bilateral interpreting training. The methods of research include the critical analysis of domestic and foreign literary sources and scientific observation. The result of the research is a theoretical analysis, which contributed to the definition of the goals and content area of bilateral interpreting of interdisciplinary terminology, considered within the framework of the defined components of the subject and procedural aspects of the abovementioned content area.*

***Keywords:** content area; interdisciplinary terminology; bilateral interpreting; translators' professional competence; learning goals.*